

Sbírka spisů pro mládež
vynikajících českých spisovatelů.

XL.

České bajky.

Na základě českých přísloví

mládeži napísal

FRANT. PATOČKA,
c. k. gymnasiální professor v Praze.

V Praze.

Nakladatel Dr. Frant. Bačkovský, knihkupec.

1899.

Cena 55 kr., váz 65 kr.

Sbírka spisů pro mládež
vynikajících českých spisovatelů.

Číslo XL.

Frant. Patočka :

České bajky.

V PRAZE.

Nakladatel Dr. FRANT. BAČKOVSKÝ, knihkupec.

1899.

České bajky.

Na základě českých přísloví

mládeži napsal

Frant. Patočka,

c. k. gymnasiální profesor v Praze.

V PRAZE.

Nakladatel Dr. FRANT. BAČKOVSKÝ knihkupec.

1899.

PŘEDMLUVA.

Národ náš jako i druzí národové slovanští bedlivě pozorovali zvířata, rostliny a vůbec celou přírodu a z pozorování tohoto vytvořili nejedno své přísloví nebo naučení, jež zdá se vyplývati jako výsledek z nějaké bajky slovy nevyjádřené. Z přechetných takových přísloví na doklad uvedu na př.: Když se jedna husa napije, pijí jiné všechny. Vepři když kaliště mají, na čistou vodu nedbají. Koně kuli, ana i žába nastavila nohy. By se bříza nestyděla, na kořeně by shořela atd.

Mládež s nemalou zálibou čítá povídky a bajky z oboru známé jí přírody — ať jsou to zvířata nebo věci — a naučení z nich vyplývající hlouběji vnikají v jímavou její mysl, nežli podají-li se jí prostě jako přísloví nebo průpovědi.

Původních českých bajek nemáme v naší literatuře nedostatek; téměř každý český spisovatel, který mládeži naší propůjčil své péro, od Zahradníka až po Elišku Krásnohorskou, několik, a to cenných bajek složil; avšak nikdo z nich neměl před očima českých našich přísloví a úmysl znázorniti na nich hlubokou

jich pravdu a mnoholetou zkušenost našich předků. Učiniti to jest účelem této sbírky bajek.

Tyto bajky tedy liší se od ostatních tím, že vzdělány jsou — až na jednu z latiny vzatou — z většiny na základě českých přísloví. Snad některá z nich svým slovním upravením bude se zdáti spíše povídkou ze života zvířat nebo přírody nežli bajkou samou. Skládaje je měl jsem na zřeteli mládež a tu nejen poučiti nýbrž také zároveň i pobaviti, při čemž ovšem tyto bajky nemohou míti účelnosti a říznosti obvyklých bajek zvláště Aesopových, z nichž naučení vystihnouti předpokládá často rozum a soudnost již vyspělejší, nežli bývá při mládeži. Pokud se mi to podařilo, zůstavuji jiným nade mne povolanějším znalecům psychologie mládeže; mně postačí upozorniti na nový, a to národní pramen poučení a zábavy naši mládeže na základě našich českých přísloví, jež, jak Komenský dí, jsou: „Moudrost starých předků za zrcadlo vystavená potomkům.“

Nehledejme jinde, co máme právě tak dobré a snad i lepší, poněvadž národní, u nás doma v našem lidu!

Slavík a pěnička.

*Kdo se za vlastní řeč stydí,
hoden potupy všech lidí.*

Slavík v podvečer zpíval v hustém křoví; mladá pěnička ho slyšela a jsouc lahodou jeho písní všechna unesena, pravila: „Jak líbezně slavíci pějí! jaká hloubka a výše hlasu, jaká síla každého zvuku! perličky, zdá se, plynou jim z hrdélka místo zpěvu. Naše píseň pěnic proti jejich je chudá a jednotvárná; že jsem neměla slavíka tatínkem, ten by mě jistě tak krásně, jak slavíci pějí, zpívati naučil! pak bych byla já druhým pěvcem mezi opeřenci, a prosté pěnice, mé družky, by mně toho záviděly. Čeho moji rodiče na mne opominuli, sama a svou pilností musím doháněti.“

Po těchto slovech pěnička, ukryta jsouc ve křoví, pilně učila se po slavících zpívati, až po dlouhé době a s velikým namáháním zpěv slavíků napodobiti dovedla. Potom ihned rozlítla se mezi slavíky a chutě se dala s nimi do zpěvu.

Slavíci se zarazili, znamenajíce mezi sebou vetelce, a pryč do jiného křoví odletěli.

Tedy pěnice vrátila se ke svým družkám pěnicím; ale ty jejímu cizímu štěbotu nerozuměly a pryč ji odehnaly.

Jsouc pěnice ode všech opuštěna, zabědovala: „Já ubohá! co práce jsem na cizí píseň marně vynaložila! nyní slavci mnou pohrdají, a vlastní bratři a sestry mezi pěnicemi mě odhánějí.“

* * *

Odrodilec není cizím, kterým se vtírá, vítán, a jeho rodáci jím povrhují.

Pes myslivecký a hlídaci.

*Za dřepky, otřebky;
chceš-li hrachu, dělej, brachu!*

Pes myslivecký navštívil na dvoře psa hlídacího na těžký řetěz uvázaného. „Jaké to máme, bratře, těžké živobyті! pán ti vzal svobodu, těžkým řetězem svírá tvůj krk, v noci za nejkrutějšího mrazu v otevřené boudě musíš hlídati a máš za tu těžkou službu tu nejsprostší potravu. Mně se také lépe nevede; co zkusím ran a hladu, nežli se naučím své obtížné službě na honě; a když to umím, jsem štván polem nepolem, lesem nelesem, trním, v blátě a sněhu; kam pán nechce, já tam musím a za nepatrnou chybičku do krve bývám bit a odměněn stravou tak sprostou jako ty. Jak jinak proti nám má se lenoch mopslík! hlupák ničemu se nedá naučiti, nic nedělá, jen se v saloně válí po měkkých poduškách a pojídá pamlsky, až je z nich nemocen.“

„Pravda, svatá pravda!“ zastenal pes hlídací, „ale mopslík se k pánu lisá a jemu lichotí. A to víš, že lisající se hlupák a lenoch má se na světě často lépe nežli poctivý pracovník.“

Myslivecký pes zamlčev se pravil: „Mopsík ovšem musí, poněvadž nic jiného neumí, lísáním pánovi svého chleba se dožebrať, ale my si svůj chlebiček zasluhujeme platnou prací. A konečně uvaž, jaký život je cennější, zdali poctivou prací se živiti čili nedůstojným lísáním na vrtkavé přízni pánově záviseti?“

Pes hlídaci to nahlédnuv, slovům psa mysliveckého přisvědčil, a oba od té doby nenaříkali na trudný svůj život.

* * *

Nemá nikdo na různých ustlání; v každém stavě můžeme býti spokojeni.

Učený pudlík a hafan.

*Chceš-li moudrým mužem slouti,
dej řečem mimo se plouti.*

Tebe

Učený pudlík ukázav v divadle své umění, že diváky k nadšení a obdivu unesl, klidně odpočíval v předsini jeviště na měkké podušce a sebevědomě přijímal pochvalu a pamlsky mimojdoucího obecnstva.

Se závistí prostý hafan z téže vesnice naň pohlížel, jenž nemaje do divadla přístupu, zapomenutou štěrbinou pozoroval oslavu svého rodáka. Dodav si konečně odvahy, vběhl do předsině a jal se na pudlíka umělce hafati, ba tu i tam hrubou svou tlamou po něm ňafl.

Pudlík ani sebou nehnul, jakoby se to ani jeho netýkalo. Vida to pudlíkův kollega z divadla, také umělec, pravil: „Štěkni naň! a hned sprosták zapeláší do své psí boudy, kam patří.“

„To neudělám,“ klidně odpověděl pudlík; „tento hlupák měl by to za své vyznamenání, že já umělec uznal jsem ho za hodna své odpovědi, a tím by u ostatních hafanů si získal jméno a slávu. Až se

unaví, sám přestane štěkáti; vždyť sprosté štěnce mně
umělci neubere slávy.“

* * *

Pravý výtečník nevšímá si závistivé hany
hlupců.

Ha fani.

Chvála hlupce nemá ceny.

Přišel hafan z města domů, vypravoval svým na návsi shluklým kamarádům, jaké umělé kousky pudlik, jejich rodák, v divadle provádí před četnými diváky, a za své umění jak jest všude ctěn a vážen.

„Bohužel! vzdychl, na nás, své krajany, zapomíná a ani se k nám nehlásí; zpyšněl, zpyšněl! Nevidáno, umí-li trochu výše vyskakovati nežli my a o dvou nohou choditi. Kluci, kteří za nějaký halíř visí u stropu divadla, ti mu ovšem tleskají — to je té slávy! — ale rozumní lidé jenom se smějí a jej litují. Ale já mu vycinkal, že nezapomene, že je pes jako my všickni jsme psi.“

„Dobře tak,“ štěkali ostatní hafani, příkyvující na souhlas hlavou.

Moudrý chrt, který hafana provázel, pravil: „Nepověděl jsi, brachu! všechno; za to tvé vycinkání vzal jsi výprask, že jsi nevěděl, kterou první uličkou bys utekl. Pro hubu dali tobě řádně na hubu “

„A to právem,“ štěkali ostatní hafani, opět při tom hlavou kývající.

* * *

Hlupci ke všemu kývají, a jejich souhlas nemá ceny.

Kočičí škola.

Bez kázně není školy.

„Ty starý,“ pravila kočka kocourovi, „nikdo bez školského vzdělání nyní to daleko nepřivede; sám na sobě to vidíš. Má-li z našich děti býti něco řádného, musí choditi do školy. Jen školou náš kočičí rod se zušlechti a povznese.“

„A kde máš školu a kdo bude učitelem?“ namítal kocour.

„Moudrá žena,“ povýšeným hlásala kočka blasem, „bez důkladného uvážení ničeho nepodniká. O školu a učitele již jest postaráno. Učitelova kočka, moje přítelkyně, slíbila mně, že v neděli ráno, když školn síně pro větrání se neuzavírají, pustí veškeru kočičí mládež do první třídy. Jsou tam lavičky, tabule, stůl učitelský, houba, křída, slovem všecko až na metlu, která nyní, bohužel! z učebných pomůcek jest vypuštěna.“

„A kdo bude učitelem?“ bručel starý mrzout, „snad ty sama nebo jedna z tvých známých.“

„Ty jím nebudeš; učitelem bude vtipný učitelův pinčlík, kterého jsem mnohým prošením získala pro těžký úřad učitelský. Já sama při vyučování budu

dohlížeti, aby naše nepokojná mládež byla pozorná a slušně si vedla. Snesla jsem z rozpadlého koště pořádnou metlu, a kde napomenutí nedostačí, metla to spraví.“

„Na zdar tvé škole a dobrému prospěchu kočičích žáků,“ ušklíbl se kocour a ze světnice ven na dvůr.

Kočičí škola se tedy zřídila. V neděli ráno kočičí drobotina z celé vsi do ní se nabrnula. Za učitelský stůl zasedl pinčlík, na oči nasadil si brejle, otevřel knihu a počal učit. Stará kočka dohlížela v poslední lavici, aby kofata s náležitou pozorností sledovala výkladův učitelových.

Jen krátkou dobu kofata byla pozorná a poslouchala učitele; mladá krev je neposedná, v brzku kotě s kotětem dalo se do hrani, skákalo sem tam, několik se jich rvalo, a mňoukání a křik rozléhal se až na náves. Stará kočka křičela, napomínala, a když slov jejich nedbáno, tu a tam i některého nezvedníka metlou potrestala. Nic naplat, vřava neustávala.

Tu seznal pinčlík, učení jeho že bylo by marné: vyhnal kofata a staré kočce pravil: „Takovi neká-ranci nepatří do školy; naučte je dříve doma mravům a způsobům a potom je do školy pošlete.“

* * *

Stará kočka nenaučila kofat mravům a způsobům, a proto není kočičí školy.

Špicl.

Pro psi čest.

Špiclové si jednou naříkali, že nejsou u lidí v takové vážnosti jako na př. pudlci. I pravil nejstarší z nich: „Pudlci se něčemu naučili a baví lidi v cirků veřejně svým uměním. Nic platno, musíme s duchem času pokračovati a něčemu se učit. Ba troufá-li si nyní hloupý vepřík na jeviště se svým uměním, což teprve my, učeliví psi, dokážeme, jestliže pilně a vytrvale se dáme do učení.“

Všickni souhlasili, a nejčipernější špiclík z nich šel k pudlovi do učení, který mu všechny své umělecké kousky ochotně ukázal. Špiclík když se domníval, že v umění svého vzoru dostihl, svolal všechny své přátele a známé a představil se jim jako hotový umělec. Pánkoval, ukláněl se, chodil po zadních nohou, skákal přes obruč atd., jak to vše od pudlíka odviděl. „Sláva, výborně!“ volali shromáždění špiclové. „Jen s tebou na jeviště! Sláva pudlíků hasne, vychází špiclův!“

Špiclík sebevědomě přisvědčoval a radosti zářil. Při prvním příležitosti nepozorovaně mezi ostatní psy

umělce v cirkus na jeviště skočil, a nejspíš nikým vybidnut, co uměl, představovati se jal.

Rozumní diváci rozhořčení byli nad smělostí špiclovou, že s tak nemotorným uměním veřejně si troufá vystoupiti, za to kluci a nevzdělání diváci na posledním místě se smáli, tleskali, křičeli, a špiclík, aby se jim zavděčil, tím ochotněji své nemotornosti neustále opakoval.

* * *

Výkřiky a tleskot sprostých lidí bývá hlupákovi i odměnou i — zásluhou.

Psi užiteční a zábavní.

*Něco za něco —
nic za nic.*

Sešedše se jedenkrátě psi užiteční, chrt, pes myslivecký, hlídací, řeznický a ovčácký trpce nahřáli na zlé své živobyti a na nevděčnost lidskou.

„Za své platné služby a práce nemáme žádného uznání a vděčnosti od lidí. Lenoší a ničemové z nás, ti mopslici a pinčlové, žijí v nadbytku a přepychu; dostávají nejlepší kousky z pánova stolu, ba když je v zimě vodí na procházku, odívají je jako barony v teplé čabraky. Nám ubožákům údělem jest jen práce, namáhání a strádání.“

Z lítosti všickni psi dali se do žalostného vytí. Když se poněkud utišili, povstal rozumný chrt a mluvil takto: „Přátelé! uvažme toto: Onemocní-li mopslák nebo pinčlák, anebo nechce-li dále pánovým rozmárům hověti, přijde pohodný, odvede ho a nikdo již o darmochleba se nestará. Nás, psy užitečné, lidé v nemoci ošetřují, ba když pro stáří nemůžeme již služby své konati, přán nám jest od mnohého dobrého člověka kousek chlebtíčka až do smrti. Kterému životu dáte přednost, svému-li či oněch ničemů?“

Touto řečí psi se upokojili a uznávajíce, že platné jich služby docházejí přece někdy uznání a vděčnosti, rádi lidem dále slouží.

* * *

Přidržíme se práce; práce nás živí a šlechtí; lenoch a darmochleb docházejí konečně špatného konce.

Myslivecký pes a srna.

Myslivec měl v zahradě ochočenou srnu, která za ním pobíhala a přítulně z jeho ruky pojídala palmisky. Brok, pes myslivecký, této přízně jí záviděl a ubližoval jí, kde mohl.

Srna všecka příkoří trpělivě snášela a raději se Brokovi daleko s cesty vyhnula.

Než přece myslivce toto nepřátelství Brokovo k srně spozoroval, Broka plísnil, ba, nezmění-li se, i notným výpraskem mu pohrozil. Ale marně; za první příležitosti, když Brok se nepozorována domníval, beze vši přitčiny vyřítil se na srnu a kousl ji do nohy.

Tu myslivce přešla shovívavost; vzav karabáč Broka na zasloužený trest k sobě povolal. Třesa se Brok na celém těle, po všech čtyřech k myslivci se plazil, jsa strachem téměř bez sebe.

Jak to uviděla srna, k myslivci přiskočila a postavivši se před Broka, obrátila smutně veliké své oko na myslivce, jakoby za svého nepřitele prosila.

Jejími prosbami myslivce dal se pohnouti a odkládaje karabáč, pravil Brokovi: „Za tebe, svého přítele, srna prosí, majte lepší srdce nežli ty. Že máš

tentokráte trest odpuštěn, za to poděkuj se srně, již stále ubližuješ.

Srna radostí si poskočila, a Brok všecek jsa zahnan, provázal ji z pozdálí na pastvu.

Od té doby Brok a srna byli nejlepšími přáteli.

* * *

Dobrodiním z nepřítele přítele si často získáš.

Nespokojená zvířata.

*Kde hlavy není,
řádu nenajdeš.*

Medvěd svolav lesní zvířata, pravil jim: „K čemu potřebujeme mítí lva králem nad sebou? Nejkrásnější jeskyni zvolil si za své sídlo, a my se krčíme ve tmavých doupatech. Sehnanou kořist když mu k nohám složíme, vybere si nejlepší kusy sám a nám vykáže jen zbytky a odpadky. Opustíme jeho říši a budme svobodní!“

Zvířata uposlechla rady medvědovy, rozběhla se po okolních krajinách a žila svobodně bez krále.

Avšak radost z nabyté svobody neměla trvání; neboť záhy vznikly mezi jednotlivými zvířaty hádky a různice; silnější ubližoval slabšímu, a tento nemohl se nikde dovolati zastání a ochrany.

Tuto nekázeň vidíce dravá zvířata, tygři a levharti, přepadali vystěhovalce, a poněvadž slabší jsou, jim se nemohli ubrániti, beztrestně co den ukrutněji je vraždili.

Tu nespokojenci nahlédli, že pol lvi vládou svůj život lépe zabezpečený měli nežli ho mají za své svo-

body; i vrátili se zpět do lvi říše a rádi lva svým králem nad sebou uznali.

* * *

Je třeba nejvyšší hlavy k udržení kázně a pořádku, abychom životem svým i statkem bezpečni byli.

Kůň sedlský a panský.

*Zlá se zle trpí; ale když
přetrpíš, i to dobré.*

Sedlský kůň vlekl za sebou těžký pluh, an jeho rodák, panský kůň, v lehké postroji do kočáru zapřažen jsa, pyšně si po silnici vykračuje.

„Jak je to na světě nespravedlivě rozděleno!“ vzdychal sedlský kůň. „Já se dru při odměřeném obroku do úpadu pro svého pána, můj rodák v přepychu s kočárkem pro svou zábavu si pohrává. A jsme kůň jako kůň.“

„S nějakým rozdílem,“ doložil rolník za ním orající. „Ty jsi se narodil v prostém sedlském chlévě, z mládí ničemu jsi se nenaučil nežli tahu, abys někdy pánu svému pomáhal vydělávati živobyti. Panský kůň narodil se v zámecké konírně, a jsa hřibětem, učil se od zvláštních podkoní uhlazeným panským způsobům a při učení tom utržil bití a hladu, že mládí měl proti tobě velice trudné. Svým vychováním ty se nehodíš do kočáru a onen do pluhu; tebe živí pán pro výdělek, onoho ze své pýchy a okázalosti. A co já? nesnáším s tebou břemene vedra i mrazu? nepracuji já pro boháče tak jako ty pro mae? Já nenaučiv se z mladosti, co na velikého pána přísluší,

vzdělávám svou roli a jsem spokojen a šťasten při své těžké práci.“

* * *

Co nelze změnit, snášej trpělivě a poneseš to snadno.

Studovaný osel.

*By vedl osla do Paříže,
komoň z něho nebude.*

„Celý svět nám spílá hlupců,“ naříkal starý osel, „a velice nám křivdí; přirozeného vtipu nikdo nám neupře, ale uhlazenost, ach, vnější uhlazenost! ta nám schází, a lidé dle ní na vzdělání ducha soudí.“

Dověděv se, že zvláštní podkoní učí v Paříži hříbata uhlazeným způsobům, poslal tam svého syna, mladého, a jak si myslel, vtipného oslíka na učení.

Když se tento oslík po roce domů vrátil, bylo na něm viděti, že studoval v Paříži; všecek byl změněn, vážně si vykračoval, uši ku hlavě krčil, že délkou svou koňovým se podobaly, a zvláště na tom si zakládal, že místo oslího hýkání dosti dovedně po koních řehtati uměl.

Něco oslího přece na něm zůstalo; bodlák nežral ovšem celou hubou, ale přece nejraději si na něm pochutnával; nepozorovali ho kdo, anebo když se chtěl trochu srozumitelně vyjádřiti, tu mimovolně zadřel svým řehtáním v oslí hýkot. Než když se dopálil a zapomněl, roztáhl přední nohy, mezi ně skrčil

hlavu a zadními vyhazoval jako každý jiný sprostý osel.

Vida to kůň, usmál se řka:

„Komu není s hůry dáno, v apatyce nekoupí;
a osel i studovaný ostane přece vždy jen — oslem.“

Nerozumné kotě.

*Nežrej, kočko, uhlím,
tla, ku si spálíš!*

Bylo čiperné kofátko; co vidělo, bralo do svých tlapek; pohrávat si něčím lesklým, bylo mu největším potěšením. Když děti uvázavše zlatý prsten na nit jím popotahovaly, tu kotě mrštnými skoky v pravo v levo do předních tlapek jej chytajíc nestalo, až se ho zmocnilo. Očkama záříc radostí, prsten chvíli v hubě drželo a pustíc jej děti k novému hraní vybízel.

Její matka, stará kočka, několikráte napomínala svou dceru, aby při volbě hraček byla opatrná, ale marně. Kotě mělo svůj rozumek, který, jak se domnívalo, byl lepší nežli staré příliš úzkostlivé matky.

Jednou v zimě vyhřívajíc se kotě v kuchyni u teplých kamen spatřil, jak cosi lesklého a svítícího z kamen vypadlo. Spatřilo, skočilo a již to do tlapek popadlo. Byl to hořící kus uhlí, kterým si obě přední nožky popálilo. Bolesti zamňoukalo a s nožkami popálenými smutně k matce se vleklo nařikajíc.

Tato lizajíc mu ránu pravila: „Bolest tvá se vyhojí; po druhé dbej mého napomenutí!“

* * *

Nevhodná hračka dětem způsobila nejen okamžitou bolest, nýbrž i často trvalou chorobu, ba i smrt.

Vděčné kofátko.

*Co mnoho, to mnoho. —
Vše vhod dobro,
co přliš, nezdravo.*

Děti dostaly od rodičů kotě, aby si s ním brály. Kotě se mělo k světu a brzo počalo chytati myši. První chycenou myš přineslo do pokoje a složilo ji dětem k nohám, chtějíc se takto za jejich přátelství odvděčiti a svou dovednost a platnost ukázati.

Děti pohladily za to kotě a pochválily; z této pochvaly nesmírně se těšilo, a hned tu bylo v pokoji s druhou, třetí myši.

Dětem se myš protivila, a proto vyvedly kotě i s jeho lupem ven na dvůr, aby tam v koutku svou položivou kořist odpravilo.

Kotě ovšem myš snědlo, ale pokynu dětí nerozumělo a za první příležitosti zas tu bylo s myši v ústech.

Nad touto neposlušností dětí rozmrzeny jsouce, vzaly metlu a kotěti našupaly.

„Za svou práci a vděčnost,“ kotě nařikalo, „jsem ještě bito.“

„A to právem,“ pošeptala jí stará kočka; „proč jsi pokynu děti nedbala? Přílišná tvá horlivost zvrhla se v neposlušnost, která zasluhuje trestu.“

* * *

Přílišná horlivost ve službě, zvláště je-li vyzývaná, přivádí často mrzutost.

Lev a myška.

*Za dobrodiní
neočekávej porlékování.*

Předstoupila před lva myška a pravila: „Pane králi! zdali jsi nezapomněl na to veliké dobrodiní, které jsem tobě já, nepatrná myška, kdysi prokázala, když jsem tebe chyceného v tenata vysvobodila? Tenkrát nikdo z tvých poddaných nepřišel tobě na pomoc, a já kdybych byla nerozkousala provázků stě tebe svírající, žalostně bys byl, král zvířat, zahynul. Na tuto velikou mou zásluhu zapomínáš a nezakazuješ kočce, aby mne, tvé ochránitelkyně, nepřonásledovala a nesežírala.“

I zaškaredil se lev a pravil: „Já dříve odpustil jsem tobě, když jsi z rozpustilosti na mne, svého krále, skočila a jej ze spánku vyrušila; mimo to vykonala jsi svou povinnost, když jsi tenkrát svého pána, jsouc jeho poddaná, z tenat zachránila. Ty, nejmenší z mých poddaných, osměluješ se mně mou povinnost připomínati? Nuže! i já král znám býti vděčen. Za tvou drzost nerozšlápnu tebe, jak toho

zasluhuješ, ale vícekrát ať tebe u svého trůnu
nespatřím.“

* * *

Páni neradi bývají na vděčnost upomínáni.

Myš v pasti.

*Šťastný, kdo cizí příhodou
vystřihá se před svou škodou.*

Chytila se myš do pasti, která tak byla zřízena, že chycenou myš do zadní své části odstrčila a pro novou obět v předu se otevřela. „Jak jsem nešťastná,“ bědovala zajatá, „kde kdo jste dobrého srdce, ustrňte se nade mnou a pomozte mi na svobodu!“

Slyšela to jedna dobrá myška, a chtějíc své družce pomoci, vlezla do pasti, a byly chyceny obě. Nyní obě nařikaly a na své přátele a známé volaly. Jdouc mimo stará myš, zastavila se a pravila: „Zajisté jedna z vás chtěla druhé pomoci; ji nepomohla, a sama sebe zahubila. Kdybych já vám ku pomoci do pasti vlezla, byla bych třetí chycena.“

* * *

Moudrý cizím neštěstím bývá poučen a vystřihán.

Past na myši.

*Opovdžlivý skok ne vždycky
se daří.*

Myši sešly se v jedné zastrčené stodole ke společnému rokování. Nejstarší z nich povstala a takto mluvila :

„Lidé vypravují svým dětem bajku, kterák jedna myš neuposlechnuvši rady matčiny, pro vnađu do pasti vlezla a se chýtila; k tomu dodávají naučení, s jakou jest záhubou, neuposlechneli mladší rady staršího a zkušenějšího. Ale lidé při tom zamlčují, že to byla myš hloupá, jakých některá při naší četné myši rodině vždy se naskytuje.

To já jsem chytřejší a na lidi jsem vyzrála. Blázen, kdo věří, že lidé, naši nepřátelé, nám něco dobrého přejí; kde pamlsek pro nás, past je a nástraha lidská; musíme tedy my myši býti chytřejší a opatrnější, nežli lidé jsou. Vidím-li nalícenou past, nestřím tam hned svou hlavu, nýbrž vzavši do úst kousek dřeva, šfárám jím na vnaď. Tu buď past spustí a spuštěna jsouc nebrání nám chutné slaniny, anebo nespustí, a potom také sebou nehne, i když náš zoubek na nalíceném pamlsku si pochutnává.

Vidíte na mně, že při této své chytrosti jsem sestárla a dobře na světě se měla. Z přátelství okáží vám, jak to dělám. Zde jest past na nás naličena a tam kousek dřeva.“

Po těch slovech vzala dřívko do úst a nedbajíc toho, že tato past jinak jest zřízena nežli dřívější jí známá, chutě do otevřených dvířek vklouzla.

Prask! podlaha v pasti se obrátila, druhým svým koncem otvor zastrčila, a myš byla chycena. Leknutím myši zasvištěly, a nejzkušenější z nich pravila: „Kdo si příliš mnoho troufá a nad svůj rozum se odvažuje, svou záhubou to odpyká.“

* * *

Bajka tato líbila se dětem a všechny slíbily otcí, že si ji zapamatují a dle ní budou se v životě řídit. Otec zamysliv se pohlédl na nejstaršího syna, který se učil kupectví, a pravil: „I v obchodě a zvláště na burse jsou naličené pasti; chytají se v nich nejen nezkušení lidé, nýbrž i vyspělí chytráci. Ještě šťasten, kdo přílišnou svou troufalostí ztratil jenom jmění, které prací a spořivostí vždy lze získati; hůře jest na tom ten, kdo do bursovních pastí upadnuv, přišel o čest, ba i o život, již, jsouce ztraceny, nedají se nahraditi. Protož, synu můj, nerozumně jedná, kdo si myslí, že v obchodě jest chytřejší všech ostatních; několikráté výpočet jeho se mu snad podaří, jednou nepodaří, a jmění a čest jeho jest navždy ztracena.

Myš polní a městská.

(Z latiny dle Horace.)

Swoboda nad zlato.

Myš polní přivítala kdysi myš městskou ve svém chudobném příbytečku. Nepřivěťivá jsouc a poněkud lakomá, přece častovala svou přítelkyni dle možnosti. Sněsla hrášek, klásky ovesné a pšeničné, suchý brozniček a kousky tučné slaniny, aby co nejlépe uctila svou družku, jež pyšný svůj nosíček nad všemi těmito pamlsky ohrnovala a jen něčeho chlupatým svým zoubkem se dotýkala; sama však na plevách ležíc za vděk brala suchými drobečky a semencem.

Konečně pravila měštka: „Jak můžeš, drahoušku, v této chudobě a v této díře žít? Podívej se se mnou z těchto nehostinných polí do bohatého města mezi lidi. Na světě jsme jen jednou; kdo se zde dobře měl a užíval, zrovna tak umře jako chudás, jenž neustále se po kousku chlebička pachtí. A život náš jest krátký.“

Myš polní to uznala, a obě po půlnoci nepozorovaně štěrbínou branní do města vklouzly a v nádherném paláci se ubytovaly.

Bylo právě po stkvělé hostině a nedojedené cukroví, dorty a jiné pamlsky válely se na drahocenných ubrusech stkvostně vyřezávaných stolů anebo ležely pohozeny na uměle vyšíváných kobercích vykládané podlahy. Měštka posadila venkovanku na nachovou podušku, s podkasanou sukynkou jako pečlivá hospodynka sem tam pobíhající pamlsek za pamlskem nosila a svému hosti předkládala.

„Jak se tu měkce sedí,“ libovala si sedlačka, „to dobré, vzácné papání! ti boháči mají nebe na zemi!“

Rozednilo se; v tom zaskřípnou dvěře; služky tu, aby uklízely, a na dvoře se ozve štěkot hafanů. Myšky hupky! s podušek a již jsou v první díře.

Když byly v jistotě, pravila vážně myš polní: „S bohem, kmotříčko! raději budu na venkově při hrachu a ovse v bezpečnosti nežli při pamlscích městských v ustavičném nebezpečení a strachu.“

Kavka, veverka a králík.

*Čas a příhoda
rozumu škola.*

Pod stromem leželo několik spadlých vlaských ořechů; přiběhl k nim králík z blízkého dvorce a kavka slétla s nedaleké věže. Oba věděli, že, chtějí-li si na jádru pochutnati, musí tvrdou skořápku rozlousknouti. Ale kterak do toho?

Králík šlapal ořech nohami, válel jej po zemi a narážel o kámen, bryzl sem tam — marně, k jádru se nedostal. Také kavka bez úspěchu svým zobákem na ořechu klovala.

Unaven jsa králík dlouhou práci, pravil: „Nejde to!“ a všeeck mrzut odběhl do svého dvorce.

Jinak si vedla chytrá kavka; odletěla na vrchol blízkého stromu a čekajíc myslila si, že snad čas, dobrá myšlénka nebo náhoda k jádru jí pomůže.

V tom přiskočila veverka; ihned vzala každý ořech do přední tlapky, zoubkem zkoušela, která skořápka jest tenká a která tlustá; tenkou skořápku rozkousla a jádro snědla; ořechy s tlustou a tvrdou skořápkou snášela na bromadu a zůstavila slunci a dešti, aby je otevřely.

To kavka bedlivě pozorovala a veverkou poučena jsouc, do práce se dala. Tenké ořechy zobcem snadno otvírala a tvrdé odnesla do svého hnízda na věži a čekala, až tvrdá skořápka svým časem sama se otevře a jádro se ukáže.

* * *

Chabý duch vzdává se po prvním nezdařeném pokuse další práce; duch vytrvalý vyčká času a cizí zkušenosti, a jsa sám chytrý, učí se od chytřejšího.

Vepři.

*Vepři když kolistě mají,
na čis'ou vodu nedbají.*

„Jste vy to, vepři, nečistá zvířata,“ pravila ovce; „kde která kaluž, již se v ní válíte a do každé špíny svůj rypák strkáte. A tak se nedivte, hospodář že vás od ostatních domácích zvířat odděluje a ve zvláštní chlívky uzavírá. Kdybyste čistoty dbali, nebyli byste škaredá zvířata.“

„Rádi vyřídíme,“ zachrochtal starý vepř; „svá moudrá napominání ušetř si pro svá hloupá jehňata. Kaluž a špína jest nám nejmilejší pochoutkou; váleli se v ní naši tatíkové a váleli se budou v ní i naši kluci!“

* * *

Sprostáka ani přesvědčujícími důvody nezískáš pro uhlazený život.

K u n a.

*Dobrým škodí, kdo zlým hovi
Koukol se musí s kořenem vypleti.*

Kuna se chytila do pasti a prosila člověka, aby ji pustil. „Zapřisahám se,“ pravila, „že již nikdy ani tomu poslednímu tvému kuřátku neubližím.“

„Věřím,“ odpověděl člověk, „ale ne z vděčnosti, že jsem ti život daroval, nýbrž ze strachu, abys se opět nechytla do pasti.“

„Jsem matkou čtyř malých kuňátek,“ kuna dále bédovala, „a zabiješ-li mě, zhubíš je všechny, a ta proti tobě posud v ničem se neprovinila.“

„A zachová-li je, vychováš z nich čtyři škůdce a vrahy mého kurníku. Zlosyn jako ty marně se dovolává smilování jiných.“

Po těch slovech člověk zabil kunu.

* * *

Od spravedlivého jednání nedejme se prosbami
licoměrných ničemův odvrátiti.

Vlčice a liška.

*Chceš-li nepřítelů mít, učíš mu dobře!
Číš čertu dobře, peklem se ti odslouží.*

„Pani kmotro!“ vlčice kdysi pravila lišce, „vy lišky máte proti nám vlkům pohodlnější živobytí. Vy se zmocníte své kořisti chytrostí a lstí a při své krádeži všem lidským výmyslům a nástrahám dovedete se vyhnouti. My vlci živíme se moci a násilím, a tu někdy při naší práci člověk kyjem nás ubije anebo zastřelí. Já už jsem na učení stará, ale moje děti od tebe a tvých chytroušů mnohemu by se naučily. Prokaž mi to přátelství a vezmi mé děti ke svým do učení. Vše vlčí pokolení bude tobě za to vděčno a nejlepší kus, který chytrostí od tebe naučenou ulovíme, na důkaz své uznalosti složíme k tvým nohám.“

Liška usmívajíc se pravila: „To tak! vlci a býti vděční! Kdybych vás naučila své chytrosti, tož byste mně, jsouce silnější a hltavější, nežli jsem já, nejkrásnější kousky před hubou urvali a na konec i mě sežrali. Zlý vlk ani nemůže býti vděčen“

* * *

Zlým lidem není radno dobrodiní prokazovati;
za dobrodiní odplácet nám nevděkem.

Zajíci.

*Kde není nebezpečnství,
i zajíc hrdinou.*

Sešli se kdysi v lese zajíci, a nejstarší a největší z nich pravil: „Jsme my to zajíci plachá a bázlivá zvířata; zašustí něco v našem okolí, všechny sluchy jsou vztýčeny a běhy na útěk hotovy. Kdyby nás bylo deset, a nepatrné psi skvrně v dáli se ozve, — o překot každý zajíc v jinou stranu peláš. To já jsem jiný hrdina; já ani mysliveckého psa — co jednoho ani pěti — se nebojím, a na vlastní oči byste viděli, jak bych se jim postavil a pro vás s nimi se všemi do boje se pustil. Nu, a kdybych v boji tom podlehł — zahynul bych s tím vědomím, že sladko a čestno jest pro své bratry, přátele a rodáky zhynouti.“

Nedomluvil, a v dáli ozval se nějaký psi štěkot. Náš hrdina první byl na útěku a spěchem povalil, kdo mu byl v cestě.

Pro vlast mnozi rázněji mluví než bojují.

B e r a n.

Hlavou zeď neprorazíš.

Když ovčák za večera ovce do ovčína sehnal a dvěře na závoru uzavřel, nespozoroval, že jeden beran se opozdil a venku zůstal.

Beran chtěje si za chladné noci na svém teplém lůžku odpočinouti, vida dvěře ovčína zavřeny, velice se rozlobil; řval ze všech sil, nohama tloukl do dveří a silnými svými rohy do nich bušil. Vše marně, dvěře nepovolily.

Vida to Ořech, pes ovčácký, pravil: „Svým vztekem, brachu, do ovčína se nedostaneš. Jdi raději k příbytku ovčákovu, prosebně pod jeho oknem zabeč a možná, že tobě dvěře do ovčína otevře.“

Beran uposlechl a do ovčína se dostal.

* * *

Čeho nevyřídíme násilím a po zlém, vyřídíme po dobrém a prosbou.

Orel, sokol a vrabec.

*Prostořekost často škodí —
pro ústa na ústa.*

Král orel dovolil ptákům, svým poddaným, aby jednou za rok bez ostýchání přednesli svá přání a stesky u jeho trůnu.

Předstoupil sokol a hluboce se ukloniv, pravil: „Zvířata, která tvoje výsost výhradně za mou kořist ustanoviti ráčila, před mýma očima jestřábi a kánata loví, a já, tvůj nejpřednější poddaný a rádce, nemám někdy co jisti a hlad trpím s rodinou.“

Laskavě orel odpověděl: „Křivda, jež se tobě děje, co nejdříve bude odčiněna.“

Touto vlídností královou k poddaným povzbuzen jsa vrabčik, přihupkal ke trůnu a pravil: „Před trůnem poddaný jako poddaný! Hrozné, neslýchané stalo se mně příkoří; u selského statku vystavěl jsem si hnízdo, a zlý sedlák strhl je a pošlapal celou mou rodinu — tři slečny a mladého pána. Králi přísluší staviti příkoří a chrániti poddaných.“

Zamračiv se orel, přísně odpověděl: „Vyslyšel-li jsem pokornou prosbu sokolovu, práva nemá drzý vrabčik žádati ode mne nápravy, již poskytnouti

není v moci mé. Nedbale upraveným hnízdem svým, z něhož špinavá sláma ven se ježí, znešvařil jsi, vrabče, cizí majetek, a pořádný sedlák byl v právu, když jej nešvaru zbavil. Tvá mláďata pošlapal, poněvadž, jak z hnízda vyletí, na jeho štěpích slibný květ ne z hladu, ale ze svévole okusují a tak jeho úrodu, ovoce, ničí. Opovážil jsi se připomenouti mi mé vladařské povinnosti; znám a konám je bez tebe, a tato tvá drzost zasluhuje výstražného trestu. Krahulíku, konej svou povinnost!“

Krahulík skočil a vrabce roztrhal.

* * *

Ne jeden odpykal svá slova neuváženě před pány pronesená svou škodou, ba záhubou.

Vrabci a kos.

Dobří lidé sypali v zimě ptákům v zahradě drobečky a zrní. Ihned vrabci přiletěli, rvali se o každé sousto, a kdo něco urval, daleko od svých přátel s tím odletěl.

Přiletěl kos a vážně si vykračoval k uchystaným hodům. Vrabci znajíce kosovu přesilu, odletěli a ve vzdáli na zbytky po kosovi čekali.

Jeden z nich nemohl snést této poníženosti a odstrkování svých druhů; sletěl se stromu ke kosovi a bez pozvání neb omluvy cpal do zobáku, co se mu tam vešlo.

Okřikl jej kos, a když toho napomenutí vrabec nedbal, štlpl jej do křídla a vyškubl celý chomáč peří.

Křiče bolestí vrabec sotva doletěl blízkého stromu, a jeho přátelé se mu vysmáli. Jeden z nich pošeptal mu naučení: „Neustoupí-li slabší silnějšímu dobrovolně, ustoupí mu se svou škodou a hanbou.“

Skromný chocholouš.

Ne jak chceme, ale jak můžeme.

Chocholouš viděl, že kos vrabce, když v zimě přiletěvše zároveň s ním zrní od lidí mu nasýpaných pojídali, zlostně štípal a pryč odbáněl.

„S pány neradno z jedné misky jísti,“ pomyslí si, „musíme čekat, až co nám sami nechají.“

A tak, když si kos pochutnával na nasýpaných drobečcích a zrní, chocholouš na mezi u křoví trpělivě seděl a čekal, co po kosových hodech zbude; potom přiletěl a zbytkem vzal za vděk.

Při této chudé stravě ovšem neztučněl, ale přece v zimě se uživil a jara se dočkal.

* * *

Skromný člověk dodělá se, byť i ne stkvostného, aspoň slušného živobytí.

Vrabc a pěnkava.

Soběmil každému nemil.

„Buďme,“ pravil vrabec pěnkavě, „buďme přátely; patříme oba do rodu ptáků zpěvavých, jsme tedy příbuzní. Oba stavíme si hnízda u téhož hospodáře, já ve šterbině stodoly, ty na blízké hrušce. Stejný hlad nás v zimě trápí, a oba potřebujeme lidské pomoci, abychom nezahynuli. Z mého přátelství ty budeš mít velický užitek; jsem tebe silnější a ubráním tě ode všech nepřátel.“

„Děkuji,“ odpověděla pěnkava, „za nabízené tvé přátelství. Nemám nepřátel mimo kočku, na ni tvé síly nestačí, a proto ochrana tvá nic mi neprospěje. Nahlížím, proč chceš býti mým přítelem; blíží se zima, a že jsem v létě byla lidem užitečná, sbírajíc housenky z jejich štěpů, každý soucitný hospodář mě v zimě živí. Tebe mlsného zloděje a neurvalého rváče, o kterém lidé posud nevědí, prospíváš-li jim více či škodiš, každý zlému hladu zůstává a nikdo o tebe se nestará. Znáám tvé přátelství a vím, že se mnou chceš v zimě se přizívit. Sobík jako ty jen

v době své nouze přátelství nám nabízí, aby na škodu druhého sám z něho těžil.“

* * *

Zkoumejme nabídnutí lidí neupřímných a varujme se v přátelství vejíti s lidmi sobeckými.

Vrabec a špaček.

Samoláska nemá žádného přítele.

Přišlo jaro, a s ním naši okřídlení zpěváčkové vrátili se do svých opuštěných hnízd. Přiletěl i špaček a v budce, již mu lidé upravili, na vysoké lípě se ubytoval; uhodil jarní mrazík, a vrabci skřehli zimou tetelili se na blízké třešni.

„Ty, špačku,“ žebronil jeden z nich, „pusť nás v té zimě do své teplé budky; lidé tobě vystavějí novou. O nás, ubohé vrabce, nikdo se nestará.“

„A to právem,“ odvětil špaček; „prokazujete vy, vrabci, člověku nějakou zvláštní službu? Na jaře ovšem, když nemáte nic lepšího, tu a tam nějakou housenku se stromu seberete; ale v létě, uzrají-li hospodáři první třešně, před jeho očima vy mu je sezobete a na podzim v šedých mracích osení jeho přepadáte a nemalou škodu působíte. Jste sobci, jen na sebe pamatujete a reptáte, člověk ve vaší nouzi že se o vás nestará. My špačci od jara do podzimu hubíme na stromech a polích škodlivý hmyz, a česá-li hospodář zarudlá jablka, žlutavé hrušky a orosené švestky, ví, na této jeho úrodě a radosti že nějakou

zásluhu máme i my špačkové. Prokažte se vy, vrabci, užitečnými, a člověk vám vystaví také budky jako nám “

Svět nedá nic zadarmo; nežádej přátelské služby, když jsi sám dříve žádné neprokázal.

Strnad a kanárek.

*Moudrá i v tom se hlava pozná,
že, co musí, z dobré vůle koná.*

„Ubohý kanárku!“ pravil žlutavý strnad, „po všechem svůj život jsi zavřen v žaláři; nebo klec, byť i byla zlatá a sebe krásnější, přece je žalářem. Jak ti je u srděčka, vidíš-li nás, své příbuzné, volně se stromu na strom poletovati a ze zlaté svobody se těšiti.“

„Dík za soustrast!“ zašvitořil kanárek, „ale v kleci není mi tak zle, jak si to, strnade, myslíš. Klec byla domovem mých rodičů, i já sám jsem se v kleci narodil a v ní byl vychován — jest tedy klec mou rodnou chaloupkou. Má vlast jest pryč na Kanárských ostrovech kdesi daleko daleko za mořem; tam bych nadoletěl, a kdybych se z touhy po svobodě přidružil k vám strnadům, uštípali byste mě jako vetřelce. Sám se živiti neumím, a proto co mně zbývá nežli vážit si dobrých lidí, kteří mě za můj zpěv rádi živí a opatrují.“

„Ubohý a šťastný kanárku,“ vzdechl strnad, „nepoznal jsi sladkosti svobody a neznáš hoře otroctví.“

* * *

Na slova větroplachů neuvádějme svůj spokojený život v nebezpečnosti.

Vlaštovka.

*K šlechtěné mysli nemá přístupu
pomsta.*

Vrátivši se vlaštovka na jaře opět do svého rodiště spatřila ve svém bývalém hnízdě uvelebenou vrabčí rodinu. Smutně poletovala sem tam kolem svého hnízda, křičela na vrabce, že neprávem se vetřeli v její majetek, že hnízdo je její — vše marně. Vrabci znajíce svou přesilu ani sebou z hnízda nehnuli, ba jako na posměch hlavu z vlaštovčího hnízda vystrkovali a vyzývavě křičeli.

Tu povolala vlaštovka své příbuzné a přátely na pomoc; každá z nich vzala do spárečku kus bláta a bác! jím na otvor vlaštovčího hnízda; za krátkou dobu byla v něm všecka vrabčí rodina zazděna. Pak teprve vlaštovka se dala do stavění nového hnízda na jiném místě.

Vidouc to jiná vlaštovka pravila: „Na vrabcích, družko, jsi se pomstila, a snad i právem; vrabčí rodinu jsi zhubila, avšak ulehčilas-li sobě takto svou práci? V mé hnízdo před rokem také se uvázal zlý vrabec; já znajíc svou slabost dobrovolně a bez boje

dala jsem se do stavby nového hnízda a měla jsem při této namáhavé práci to vědomí, že jsem nikomu neublížila.

Šlechetný člověk raději ustoupí, než by nepřítele svého zhubil, zvláště nekyne-li mu z jeho zhouby žádný prospěch.

Stěhující se vlaštovky.

Pan Musil je veliký pán.

„Je-li pravda,“ otázala se mladá vlaštovka své starší družky, „že se na podzim stěhujeme přes vysoké hory a hluboká moře do dalekých neznámých zemí?“ „Pravda,“ přisvědčila otázaná. „A že nás vlaštovek,“ dále vyzvídala, „při tom stěhování mnoho a mnoho zahyne?“

„Ba zahyne,“ smutně doložila družka. „Zlý člověk v Itálii nás poutí zemdlelé svou sítí přepadá a celé vozy pobitých vlaštovek do trhu na prodej vozí.“

„Toť ukrutné,“ zbrozila se nezkušená tazatelka; „já zůstanu přes zimu v Čechách u svého dobrého hospodáře, ten mne hladem zahynouti nedá.“

Bylo to v září na svátek Jména Panny Marie v den, kdy vlaštovky od nás počínají se stěhovati. Z veškerého okolí sletovaly se nastávající poutnice a pokryly celou kostelní střechu a blízké lípy, a štělot a křik jejich rozléhal se široko daleko. Tu mladá vlaštovka ucítila ve svém nitru zvláštní nepokoj: táhlo ji něco v dav svých družek, a rodné její hníz-

dečko volalo ji zpět k sobě. Poletovala sem tam, nemohouc se rozhodnouti.

Z černého mračna odletujících vlaštovek ozval se silný křik — poslední výzev na prodlévající. Tu nemohla se naše vlaštovička zdržeti; třikráte obletla dům svého dobrého hostitele smutně nařikajíc, jako by se loučila, a pak vzletnuvši za hlasem svých družek, zmizela v černém davě ostatních.

Pud přírody jest mocnější nežli naše vůle.

Všetečný kohoutek.

*Když liška dřímá, hled se,
kohoutku! Nespi, kdo přivřeně oči má.*

„Pojďte se podívat na lišku,“ vybízel kdysi kohoutek malé slepičky, když je jednou kvočna na chvíli sobě samým zůstavila; „pod mezi v křoví tiše spí a nic nám neudělá.“

Kuřátka se lišky bála, poněvadž jim matka o chytrosti a krvežíznivosti liščině mnoho vypravovala a od ní jich varovala. Proto nesměle a jen z daleka kohoutka následovala.

„Co se bojíte? Spáček posud nikomu neublížil, a liška, neprobudíte-li vy jí svým štěbotem, našeho přechodu ani nespozoruje. Tedy chutě za mnou! Prohlédneme si svého chytrého škůdce hezky z blízka!“

Po těch slovech kohoutek až k samé hlavě lišky se přiblížil a s nemalou troufalostí vraha svého si prohlížel.

Ale liška nespala, nýbrž měla jen oči přivřené, číhající na svůj lup. Když vidí svou příležitost, vy-

Raf. he f. p. 11

skočí, tlamou kohoutka popadne a do svého brlohu
zanese.

* * *

Zlý člověk, aby mohl škoditi, často se dělá ne
vinným a neškodným.

Kohoutek.

*Přelíš časná svoboda
mnohého již zhubila.*

Slepička vyvedla kuřátka; byla to strakatá drobotina a všechna poslušně pobíhala za svou matičkou až na kohoutka, který nemálo si zakládaje na svůj ohnivý hřebínek a špičaté ostruhy, již záhy větší volnosti se domáhal nežli ostatní jeho sourozenci; odskakoval od ostatních, zabíhal brzo sem brzo tam a vedl si velmi samostatně.

Marně jej matka napomínala. „Život mne mrzí,“ reptal kohoutek, „jsem-li stále jako na provázku držen. K čemu mám ostruhy, než abych se sám ubránil? Nepotřebuji cizí ochrany.“

A hned, nedbaje výstrahy své rodičky, zamířil na blízké strniště.

Nedošel tam; kde se vzal, tu se vzal, luňák tu; zakroužil nad kohoutkem, a zařav bleskem do něho spáry, již byl i s kohoutkem v oblacích.

* * *

Nečiň se samostatným, pokud jsi nenabyl hojně zkušenosti, jinak to odpykáš svým neštěstím.

S o v a.

*Nech se jak chce uhladí sova,
přece neostojí podle sokola.*

Sova chtěla býti sokolem. „A proč by ne?“ myslila si; „tak veliká jako sokolové také jsem, ba i větší než někteří z nich. Silou tělesní a chytrosti duševní také se jim vyrovnám. Jen ten škaredý zevnějšek, to špinavé peří mně škodí a v očích sokolů snižuje.“

Po těchto slovech umyla se v čisté vodě co nejdůkladněji a každé své pírkó zobákem probravši upravila se, jak věděla nejlépe.

Takto jsouc vyšňořena sova přiletěla k sokolům a nabídla jim svou službu.

Sokolové ji přijali a hned s sebou na lov vzali. Kdežto sokolové do nedozírné výše se vznesše, jako šípka na kořist svou se vrhali, sova nevysoko nad zemí poletovala, nemohouc za dne snést žhoucío světla slunečního, a za sokoly pozadu zůstávala. Konečně po lovu sokolové snesli za kořist koroptve a holuby, sova — myši a krtky.

Vidouce to sokolové řekli: „Šat není všecko; kdo chce mezi pány obstáti, musí k tomu také mítí duševní přednosti, kterých ty, sovo, nemáš.“

Po těch slovech sokolové sovu vyhnali a již nikdy jí mezi sebe nevzali.

P á v í.

*Panská láska
jak zaječel chvost krátká.*

Na panském dvoře měli mezi drůbeží páva s pávicí. Tito znajíce svůj vznešený rod a oslňující nádheru peří, nevšímalí si kohouta a sprostých slepic a žili odloučeně sami pro sebe.

Kohout to těžko nesl, který nemálo si zakládal na vztýčenou svou postavu, rudý hřeben a lesk svých třpytných per.

Chtěje se s pávy spřáteliti, kde chutné zrno našel, urozené panstvo, pávy, naň zavolal, a z nasypnaného zrní nedovolil slepicím zobati, až se milostivá vrchnost najedla.

Za tuto úslužnost pávi dovolili kohoutovi tu a tam mezi sebou prodletí, ba i někdy z jedné misky zobati.

Na tomto přátelství si kohout nemálo zakládal, a chtěje pávům svou přednost nad ostatními kohouty svého okolí dokázati a je sobě více získati, vztýčil se jedenkrát, a co nejkrásněji uměl, zakokrhál, až se celý dvůr otřásal.

„Fuj!“ ušklíbla se pávice, „ten sprosták!“ a s pávem pryč odletěla a již si kohouta nevšimla.

* * *

Před pány neokazuj své přednosti, zvláště jestliže jí sami nemají.

H u s y.

Husy se sešly za vsí u rybníka. I pravil starý husák: „Na lidský nevděk nařfkají si mnohá zvířata; i nám se děje křivda. Jsme prý hloupé husy. A kdo zachránil hrad v Římě zvaný Kapitolium, když Gallové*) v tmavé noci po skalnaté stráni se vydrápavše již dveří chrámu kapitolijského dobývali? Snad proslavený vůdce římský Kamillus se svými udatnými vojiny? snad aspoň hlídací psi oznámili svým štěkotem blízké nebezpečství? Nikdo z nich; všecko to spalo. My husy na oslavu bohyně Junony**) ve chrámě chované, kterých to nebylo povinností, svým křikem vojiny jsme probudily a takto Kapitolia zachránily. Nebyti nás, Gallové dobyli Kapitolia a vládli by Itálii a veškerým starým světem. Táhne se vás, může-li se hlupák takovým rekovstvím prokázati, a zasluhujeme-li při své chytrosti názvu hloupých hus?“

Poslouchaje tuto řeč čáp, který nedaleko v bahně žáby lovil, usmál se a řekl: „Husy, ten váš husák je arcitlachal! že jste se daly tenkrát do kejhání,

*) Gallové byli v starověku mocný a rozšířený národ zvláště v nynější Francii a Horní Itálii.

**) Nejvyšší bohyně u starých Římanů.

to jste cítily, že běží o vaši kůži, a žádná z oněch hus na zachránění Kapitolia nemyslila. Neosobujte si tedy zásluhy, které nemáte! A kdybychom vám nějaké zásluhy vaši na zachránění Kapitolia upřítí nemohli, co chytrého nebo moudrého jste od té doby až do dnes vykonaly? Nic, pranic! Jste tedy posud a budete vždy hloupé, pamatujte si to, hloupé husy.“

* * *

Jeden chytrý kousek, byť i byl sebe záslužnější, nedělá z hlupáka mudrce.

Housata.

*Když se jedna husa napije,
píjí jiné všechny.*

Mlynář měl na dvoře husu s housaty; od mlýna tekla struhou nejčistší voda, do které matka husa své žluťáčky koupat vodila. Ta lázeň šla drobotině jak náleží k duhu; peří její zlatem se lesklo a tak čistých hus jako mlynářových nebylo v dalekém okolí.

Jednou se spustil prudký liják, a na dvoře kaluž byla vedle kaluži znešvařená blátem a červenou hlinou. Jak to jedno house vidělo, volalo na ostatní: „Pan otec*) nepije pořáde ze studánky; někdy mu děvečka přináší v korbeli červenou pěnivou vodu, a jak je pan otec při ní vesel a jak si zpívá! Pojďme a také z louže červené vody se napijme!“

Po těch slovech house plným zobákem z kaluže špinu srkalo; jak to ostatní housata viděla, přibatočila se a o přítrž kal do sebe lila.

Viděl to domácí kohout a vesele zakokrhál: „Co dělá jeden hlupák, ostatní hlupci dělají po něm.“

* * *

Neopičujme se po jiných, ale jednejme rozumně dle svých poměrů!

*) Tak říká čeledě mlynáři.

Zpívající husy.

„Smutné to naše živobytí!“ vzdychaly husy. „K čemu jsme na světě? Aby člověk z našeho peří měl teplou peřinu a z našeho masa tučnou pečení. Jinak nejsme ničím užitečný.“

Tu povstal jeden starý husák a pravil: „Umělce si lidé váží; pro krásný zpěv stavějí slavíkům a kosům nádherné klece ve svých pokojích — my chuděrky jsme ve tmavém chlívku na dvorku. Buďme také umělci, naučme se zpívat, a dobré bydlo a sláva naše bude tím větší, čím silnější jest hlas náš nad hlas ostatních ptačích pěvců.“

A tak se také stalo; když pasačka husy na večer zavřela do chlívka, daly se všechny do zpěvu a hýkaly a křičely, až se dvůr otřásal.

Selka to slyšela a nemohouc pro křik usnouti všecka rozzlobená přiběhla ke chlívku: „Zpropadené husy! ani v noci mně nepřejete klidu? Na sv. Martina v listopadu měly jste se dostat na pekáč, ale pro váš křik hned od zítřka jednu po druhé zařezáme.“

* * *

Bez vrozeného nadání chtít být umělcem jest pošetilost a často i škoda.

Cvrček a mravenci.

*Přílišná úslužnost nedochází
často odplaty.*

Cvrček na konci podzimu prosil mravenců, aby mu ze svých přebytečných zásob něco pokrmu na zimu k živobytí darovali; jinak prý hladem zahyne.

„A co jsi dělal v létě?“ s podivem otázali se mravenci.

„Jsem umělcem mezi hmyzem,“ sebevědomě odpověděl cvrček; „obveseloval jsem vás při vaší trudné práci svým zpěvem a cvrlikáním, a proto slušno jest, abyste i vy mne v zimě hladem zahynouti nedali.“

Odpověděli mravenci: „My jsme si tebe na tvé cvrlikování nenajali; komu jsi v létě cvrlikoval, ten ať tebe v zimě živí.“

Mravenci cvrčkovi nedali nic, a cvrček v zimě hladu bídne zahynul.

* * *

Úslužným přítelem býti, je dobrá vlastnost; kdo však vnucuje své pochybné služby, odbyt bývá ústrky a pokořením.

Marnivá žába.

*Koně kovali, ana i žába
nastavila nohu.*

I.

Kovali koně nedaleko kalužiny, při níž se vyhřívalo plno žab. Když kovář vytáhl z výhně do žluta rozpálenou podkovu a vložil koni na kopyto, žáby se ulekly a žbluňk! do vody.

Jedna mladá žabka — všetečka — ostala na břehu pozorujíc, co se dále stane. Když viděla, že kůň nemálo se pyšně podkovami cinkaje, pomyslila si: „Tak malé podkůvky, to by bylo něco na mé nožky! jak by mně této ozdoby moje družky záviděly!“ a hup! na kovadlinu a nastaví kováři obě přední nožky, aby je okoval.

I zasmál se kovář a pometlem shodil žábu do kaluže řka: „Pošetilá žabo! co sluší ušlechtilému koni, sprosté žábě nesluší.“

* * *

Nechtěj mítí, co mají vznešení páni, a spokoj se tím, co vidíš u sobě rovných.

II.

Žába chtějte vši moci míti podkůvky, jaké mívá ušlechtilý kůň, pravila sama k sobě: „Mistr kovář nemůže se s tak nepatrným tvorem, jako jsem já žába, obíratí a mě okovati; zkusím to tedy u jeho učeníka; ten za dobré slovo spíše mému dávnému přání vyhoví.“

A tak, když jednou učeník sám byl v kovárně, žába vyskočila na kovadlinu a prosebně nastavila jednu z předních nožek, aby ji okoval.

Učeník se usmál, plíšek do žluta rozpálil a na nožku ho žábě vrazil, hodnou chvíli přidržel. Upálil se žábě kus nožky a mrzáček s velikou bolestí doplazil se kaluže. Při tom jejím neštěstí ostatní žáby se jí vysmály a jedna pravila:

„Kdo se vynáší nad svůj stav, vlastní hanbou a škodou toho odpyká.“

Mravenci.

„Jsme nešťastná stvoření,“ naříkali kdysi mravenci, „po celý rok bez únavy pracujeme, a když si svůj mravenčí kopec z hlíny a jehličí sneseme, přijde člověk a vajíčka, budoucí naši rodinu, odnese. A jsme tvorové lidem užiteční! Sbíráme a hubíme housenky a hmyz, nejhorší škůdce stromů a lesů. Někdy, až snad bude pozdě, člověk se svou vlastní škodou pozná, jak nespravedlivě nám mravencům ubližoval.“

A to se stalo. Rozplemenily se mnišky *) a jich housenky zle řádily v lesích. Hájtí s najatými pomocníky sbírali je od stromu ke stromu, rozžihali v noci ohně, aby motýlové k ohni přiletující, v plamenech hynuli. Vše marně; k odvrácení větší škody káceny a páleny celé lesy. Jen tam, kde bylo četných mravenčích kopců, shledáno, že les byl neporušen, a zásluhou že je to mravenců; ti totiž vajíčka, housenky, ba i vyvinuté motýle mnišky napadali a hubili.

*) Druh nočních motýlů, jichž housenky ožírajíce koruny jehličnatých stromů, v lesích velikou škodu a spoustu dělají.

Tu teprve užitečnost mravenců lidé poznavše, nejen jim neubližovali, nýbrž i těžkou pokutou toho stíhali, kdo by jim v jich práci překážel.

* * *

Po dlouhé době a často po vzaté škodě lidé poznávají svůj prospěch.

Růže a pivoňka.

Kdo nehrdá, tím se nezhrdá.

„Ty růže,“ pravila pivoňka, „při své kráse a vůni přilíš se lidem propůjčuješ; vnad svých přeješ stejnou měrou boháči v nádherném parku jako chudšasovi ve prostém květináči. Dle lidského rozmaru hned pyšně jako vysoký keř pneš se do výše, hned žebrácky se plazíš po zemi. To já pivoňka své krásy a svých předností jinak jsem si vědoma; rostu jen v zahradě, a to v půdě pro mne zvlášť upravené, musím mít své od jiných květin oddělené místo, své teplo a světlo sluneční, a vůbec kdo se chce z mé krásy kochati, musí si to pracně zasloužiti.“

Odpověděla růže: „Své krásy přeji každému; poněvadž nežádám od lidí žádné obzvláštní práce, každý si mě váží a pěstuje. Ty, pivoňko, pro své veliké potřeby máš málo ctitelů a pěstitelů a ne-jednou musíš z místa ustoupiti jiným sebe skromnějším květinám.

* * *

Skromnost přátely zjednává, nadutost zjednané odpuzuje.

Růže a tulipán.

*Překnost a ctnost
jest milá společnost.*

Záviděje tulipán růži přízně lidské reptal mezi ostatními květinami. „Nevím, proč lidé tak vynášejí růži, nazývajíce ji královnou květin. Což my ostatní květiny nejsme-li také krásné?“

„Jste krásné,“ něžná lilie odpověděla, „ale růže nevědouc o své kráse, naplňuje celé okolí líbeznou vůní jako žádná z nás ostatních květin. Vůně tvá, tulipáne, jest nepříjemná; vůň jako růže a budeš mítí tolik pěstitelů a ctitelů jako růže.“

* * *

Výtečníkům, kteří si toho zaslужují, nezávidíme přízně lidu, aby na potupu a hanbu naše vady odhaleny nebyly.

Mýttce myslivci les, zůstavili na pasece nejsilnější a nejkrásnější buk, aby semenem svým veškeré okolí zalesnil.

Buk tento mohutnými svými kořeny hluboko v zemi zapuštěnými staletí vzdoroval všem bouřím a silným svým pněm vysoko trče do oblak, kraloval rozložitou pyšnou svou korunou širé krajině. Ze semena jeho vyrostly po celé pasece menší, větší boučky, a všechny v jeho stínu si hovice, tulily se k buku jako děti k otci.

Jednou strhla se hrozná bouře; vichřice zahlehnouc neodolatelnou silou v korunu, vyvrátila buk i s kořeny.

Klesl velikán; kde kořeny jeho země se držely, zela prohlubeň, a všechny boučky kolem buku byly vytrženy a zkaženy; kam zasáhl peň, větve a baluze, vše bylo zlámáno, zavaleno — zničeno.

* * *

Potká-li neštěstí hlavu rodiny, bývá s ním nešťastna i ona sama.

Muchomůrka a lanýž.

„Bez odporu jsem ze všech hub nejkrásnější,“ muchomůrka se v lese chlubila. „Ztepilým vysokým svým vzrůstem rozhlížím se daleko po lese a poutám již z daleka oči chodcovy na sebe, any vy, ostatní houby, v mechu a pod ním skrývati se musíte. Mou hlavu zlatotřípytný šarlát zdobí posetý perlami. Je-li růže královnou mezi květinami, kněžnou jsem já mezi houbami.“

Tu zpod mechu ozval se lanýž: „Vzrůstem svým a šatem, pyšná muchomůrko, ovšem vynikáš nade všecky houby, a nikdo ti toho neupírá. Avšak jsi houba jedovatá, a bradavice na hlavě tvé, jež perlami nazýváš, chystají lidem a zvířatům bolestnou smrt. Proto každý, před nímž v lese rozvíjíš své vnady, tebe odkopne anebo na otravu obtížných much na prutě napíchnutou domů přinese. Já lanýž, kterému nepatrný vzrůst a šat vyčítáš, pilně jsem od lidí ve svém úkrytu hledán, aby knížata a velmoži ve slavných hodech na mně si pochutnávali.“

* * *

Ne vnější nádhera a žvavavá pýcha, nýbrž vnitřní hodnota dodává pravé ceny.

Knihy v rozeprli o přednost.

Vstoupiv učenec do své knihovny, spozoroval mezi knihami velikou při.

„Nám náleží první místo v knihovně,“ volaly knihy přírodopisné, „my jsme člověku na báni nebeské objevily nová slunce; k železnému jeho oři připjaly jsme křídla a letmo unášíme jej do nejvzdálenějších krajin; my sluncem malujeme a skrotivše blesk, píšeme a mluvíme jím na tisíce mil; bohatství a vláda člověka nad přírodou jest naším dílem a zásluhou.“

Knihy dějepisné skočily jim do řeči: „Ustaňte ve své chvále, vy děti doby nejnovější! Nás znal svět, když o vás nebylo ani potuchy. My odhalujeme život lidský od dob nejstarších až do nynějších, velebou vynášíme skutky šlechetné a trestáme věčnou hanou nešlechetné, aby lidé v nás jako v zrcadle vidouce následky dobrých i zlých činů, moudře si zařídili přítomný svůj život a o svou budoucnost správně se postarali. Národ český byl by mrtev, kdybychom my jej slávou předků nevzkřísily k novému životu.“

Básně a knihy zábavné mlčely. „Nuže,“ usmál se vědec, „jaké vy máte přednosti?“ Básně ostýchavě

za ostatní odpověděly: „Zásluha naše je skrovná. My unášíme ducha lidského v říši krásy a kouzlíme mu nový netušený svět, kde nad všechny tvory cítí se povýšen a sám sebou spokojen. Při nás každý zapomíná útrap všedního života a z nás čerpá osvěžení a povzbuzení k dalším svým lopotám. Ani bohatství ani slávy svým ctitelům nepodáváme, a proto jen málokteří — jsou to ovšem lidé vzdělání a ušlechtilí — si nás váží.“

I zamyslel se vědec a pravil: „Jste všechny stejně záslužné a mně stejně milé; sám nevím, kterak při vaší spravedlivě rozsoudím a kterým z vás mám dáti přednost. Vzrostly jste v takový počet, že se v jednu knihovnu nevměstnáte. Proto knihy přírodopisné dostanete svou skříní v mé pracovně, vy knihy dějepisné v mé a mých dětí učárně; vás, básně a knihy zábavné, rozestavím v krásných deskách, jak toho svým obsahem zasluhujete, jednotlivě na stolicích svého salonu. Takto, myslím, jste každá na svém místě a nebude sporu mezi vámi.“

Od těch dob mají knihy každé své zvláštní případné místo.

* * *

Dle vloh svých a nadání věnuj se přiměřenému povolání, ve kterém dospěje dojdeš uznání lidí a budeš samostatným i šťastným.

Starý keř růžový.

*Slunce jest milejší, když vychází,
než když zapadá.*

„Jaká se to stala se mnou změna!“ naříkal starý keř růžový. „Pokud jsem se v rozkvětu mládí stem svých růží jako ranní červánky zardíval a rozdával vůni veškerému okolí, v lásce a oslavě byl jsem všech lidí a stkvěl jsem se v popředí všech květin na místě prvním. Nyní ve svém stáří, když vysilen jsa, jen tu a tam slabou růžičku nasazuji, odstrčili mě do posledního zákoutí a jest mi spokojiti se, nezapomene-li mě některá útrpná ruka časem zaliti.“

Slyše to mladý keř, jeho odkořenek, pravil: „Brachu, svět cení a odměňuje každého dle jeho zásluhy. Pokud jsi byl mlád a květy obsypán, první místo bylo tobě vykazáno; ve stáří odpadly tobě květy, a odpadla i lidská přízeň. Dříve také ty jsi vytlačil svého starého druha a nyní mně musíš ustoupiti. Jen zpomínka tvých bývalých květů tohoto místa, ač skrovného, tobě posud přeje, a tím vezmi rád za vděk.“

* * *

Nežádej ve stáří, když pracovati nemůžeš, uznání a pocty, jaké mívá mládí, doba bujaré síly a zásluh.

2

Ž á b y.

I.

Těžko to nesly žáby, za obydli že jim vykázano jest bahno a kaluž, any ryby v čistém potoce a řece se prohánějí; odvážli-li se některá z nich do řeky, větší ryby bez trestu prý ji pojídají.

Při zpomínce na tuto křivdu jedna po druhé dala se do smutného kvákání.

Slyše to starý žabák, pravil: „Hloupé žáby, kuňkáte-li jedna po druhé, a to na různých místech, kdo si toho všimne a co to vydá? Nic, pranic! Rozkřičíme-li se všechny společně a najednou, svět se o nás a naši křivdě doví; ryby našeho křiku a velikého počtu se uleknou a pro strach z nás z řeky nám ustoupí.“

Žáby souhlasily; druhý den při západu slunce, kde která žába byla na blízku, všechny u řeky se slezly a rozkvákaly a rozkřehotaly se tak, až jejich křikem daleký kraj se rozléhal.

Ryby žabího kvákání nic nedbaly a s místa svého v řece se nehnuly.

h Ale kachny v blízkém dvorci doslechly všeskotu žab, vyřítily se ze svého chlívku a všecku tu žabí havěď požraly.

Pouhým planým křikem nic nepořídíš, ba často sám sobě uškodíš.

II.

Žáby nemohouce pouhým planým křikem svým ryby z čisté řeky vypuditi, konečně oddaly se svému osudu a spokojily se svým bahnem a kalužinou.

Ale byli mezi nimi mnozí nespokojenci, zvláště mladší žabáci, kteří čisté vody rybám závidějíce a reptajíce na domnělou svou křivdu, vybízeli celé žabí pokolení do boje s rybami.

„Dobrovolně nikdo,“ kvákali, „se nevzdá nabytého svého prospěchu, a také ryby na pouhý náš křik z čisté řeky nám neustoupí. Boj zde rozhodne. Je-li trocha odvahy a srdnatosti v nás, zvítězíme při svém tak velikém množství, jistě zvítězíme; tedy do boje.“

Žáby této rady uposlechly a na dané znamení hup! všecky v řeku, a boj s rybami započal.

V řece byly štiky; ty vyřítivše se na žáby, v krátké době všecky je požraly — a bylo po boji.

* * *

Se zlým se potáže, pustí-li se slabší bez náleži-
tého rozvážení se silnějším v nerovný zápas.

Vrabec a pěnkava.

Soběmíl každému nemil.

„Buďme,“ pravil vrabec pěnkavě, „buďme přátely; patříme oba do rodu ptáků zpěvavých, jsme tedy příbuzní. Oba stavíme si hnízda u téhož hospodáře, já ve štěrbině stodoly, ty na blízké hrušce. Stejný hlad nás v zimě trápí, a oba potřebujeme lidské pomoci, abychom nezahynuli. Z mého přátelství ty budeš mít veliký užitek; jsem tebe silnější a ubráním tebe ode všech nepřátel.“

„Děkuji,“ odpověděla pěnkava, „za nabízené tvé přátelství. Nemám nepřátel mimo kočku, na ni tvé síly nestačí, a proto ochrana tvá nic mi neprospěje. Nahlížím, proč chceš býti mým přítelem; blíží se zima, a že jsem v létě byla lidem užitečná, sbírajíc housenky z jejich štěpů, každý soucitný hospodář mě v zimě živi. Tebe, mlsného zloděje a neurvalého rváče, o kterém lidé posud nevědí, prospíváš-li jim více či škodíš, každý zlému hladu zůstavuje, a nikdo o tebe se nestará. Znáám tvé přátelství a vím, že se mnou chceš v zimě se přeživit. Sobík jako ty, jen

v době své nouze přátelství nám nabízí, aby na škodu druhého sám z něho těžil.“

* * *

Zkoumejme nabídnutí lidí neupřímných a varujme se v přátelství vejíti s lidmi sobeckými.

Chytrá liška.

*Velkým pánům do masy nesahej!
Raději po dobrém než po zlém.*

Liška majte ve skalách své doupě, zle řádila po veškerém okolí. Vědouc, že se jí není báti silnějšího nad sebe zvířete, vybírala si ve stravě. Bez zajíce a koroptve oběd jí nechutnal, ba nejednou i uloupenou mladou srnkou své mlsné děti častovala.

Jednou z rána zaslechla hrozně, jí posud neznámé mručení nějakého velikého dravce, a byl to medvěd. Leknutím zdřevěněla a pro strach za dne z doupěte ani se neodvažovala; jen v noci, když se neměla čeho báti, kradla se do vzdálených dvorův a byla všecka šťastna, uloupila-li nějaké to kuřátko; kuřátek když nebylo, i myši a krtkem za vděk brala.

Spozorovav to vlk, pravil: „Paní kmotra, kam se poděl bývalý tvůj mlsuý jazyk? Nyní, tuším, chutná tobě myš i krték, ba i ohyzdná žába.“

„Ba chutná, chutná, musí chutnati,“ liška na to smutně odpověděla. „Pokud pánem okolí byla jsem já, pojídala jsem zajíce a koroptve; nyní je zde pánem medvěd, a já chuděrka musím se uskrovniti a spokojiti havědí, již onen velpán si nevštmá. Kdybych to nedělala, roztrhal by mě.“

Slunečnice.

*Kdo těžké břemeno nese,
tudíž pod ním na zemi klesá.*

„Oč má proti nám slunečnice krásnější život,“ rezeda šeptala v zahradě měšťekovi. *) V téže době zahradník nás do zahrady vsadil; my zůstáváme nízké při zemi, a slunečnice nad nás se vztýčíc, rozhlíží se s výše hrdou svou hlavou po veškerém okolí. Kdo vstoupí do zahrady, k ní své oči obrací, a nás, nepatrných květin, málokdo si povšimne.“

„Pravdu díš,“ odpověděl měšťek, „ale uvaž toto: Slunečnice musí neustále těžkou svou hlavu otáčeti po slunci, jinak zakrní; my nízké květiny nestarajíce se o nikoho, žijeme podle své vůle a chuti. Přejde-li bouře, tu pyšná slunečnice v pravo v levo až k zemi smýkána jest, ba často se i zlomí. A co nám bouře uškodí? Zatřese trochu námi a ani koruně ani stonku neublíží. My se po bouři hnedle zotavíme a žijeme jako dříve dále, kdežto slunečnice strhána jsou“

*) Zahradní květina se žlutým květem.

buď bídně živoří anebo jako zlomený pahýl brzo
usychá.“

* * *

Život obyčejných a prostých lidí bývá často
klidnější a šťastnější nežli velikých pánů.

Rybíz a angrešt.

*Dobrý nečiní než dobře. Dobrý
člověk každému užiti se dá.*

„Jsi ty to dobrák dobrácký,“ angrešt rybízu v době česání ovoce připomenul, „tvé krásné brunatné brozničky lidé nemilosrdně s tebe trhají, a ty se ani nebráníš. Kdo na mé zralé bobule dovoli si sáhnouti, zle toho zažije; svým trním zbodám do krve od-vážlivou ruku.“

„A co ti to prospěje?“ namítl rybíz; „stejně nás lidé, ať chceme nebo nechceme, o ovoce očesají, mě jako tebe. Při mé dobrotě aspoň já mám vědomí, že se lidem za jejich péči o mne a ošetřování odvděčím, ale ty máš výtku, že jsi zlý a nevďečný.“

* * *

Co nelze změnit, konej ochotně a po dobrém, ne s nucením a po zlém.

Černý diamant a záhněda.

Ctnost v neštěstí cti netratí.

V kabinetě náhodou vedle sebe ležely černý diamant a záhněda.*) Sebevědomě ozvala se záhněda: „Tak jsme sobě barvou a leskem podobny, že nevysvětlitelně, proč nás nyní přírodopytci od sebe různí. Tvé neštěstí, černý diamante, nás sblížilo, a já ráda tebe do své příhrady v kabinetě přijímám.“

Vážně odpověděl diamant: „Ač neštěstí tmavým stínem zastřelo můj lesk, patřím mezi diamanty, nejvzácnější drahokamy. Čas a moda lidská možná, že mě v krátké době postaví na přednější ještě místo mého bratra brillianta;***) ne-li, aspoň diamantem vždycky ostanu. A ty? dokud učenci nevyzpytovali pravé tvé povahy, přáli ti místa mezi drahokamy topasy, a vyzpytovalše tvou povahu, pohodili tebou,

*) Záhnědu neprávem dříve mezi polodrahokamy (topasy) počítanou přírodopisci nyní řadí mezi oblázky.

**) Nejčistší a nejměleji broušený diamant.

kam patříš — mezi obyčejné křemeny neboli oblázky,
a tam zůstaneš.“

* * *

Nevydávej se za toho, kým nejsi; vypínavost
cti a vážnosti nedodá.

Křemen a čedič.

„Oč jsem já křemen nad tebe, čediči, vzácnější a důležitější nerost!“ chlubil se kdysi křemen; „já ve sklo upravený zářím kmitavým leskem ze stkvotných vás a pohárů, a na lustrech hraji všemi barvami zářící duhy. Já, jsa v čočku vybroušen, odkrývám v dalekohledu nová a nová slunce nebeská a v drobnohledu dávám člověku nazírat v taje přírody. A k čemu jsi ty, čediči? — štěrkem na silnici a nic více.“

„Pravdu máš,“ odvětil čedič, „a předností tvých neupírám. Ale i já také nejsem bez užítku a prospěchu. Štěrkují, jak praviš, cesty, ale tyto cesty mnou upravené činí, křemeni, tvou skálu lidem přístupnou a tebe do skláren, v nichž teprve sklem se stáváš, dopravným. Beze mne lidé by se často k tobě ani nedostali, a ty, křemeni, líně a bez užítku válel bys se na nepřístupném místě jako sprostý nepotřebný oblásek.“

* * *

Nebylo by uměleckých děl a vědeckých výzkumů bez předchozí práce prostých dělníků.

Červivé jablíčko.

K podzimu na jabloni dozrávala jablka; byla ještě zelená, jen červivé mezi nimi bylo již téměř zralé. Slunce na jeho líčka vdechlo něžnou růžičku a ranní rosa zlíbala je nejněžnějším pelem prvního mládí.

„Jsem mezi vámi ostatními jablky nejkrásnější,“ chlubil se červáček, „a nejdříve na mně hospodář si pochutná.“

„Ba nepochutná, ubohá sestřičko,“ pravila její sousedka; „v nitru tvém hlodá záhubný červ; tvá slupka nad nás krásou se stkví, ale jádro odumírá. Co nejdříve odpadneš od stromu, a s ostatními padavkami hospodář tebou do smetí pohodí.“

* * *

Krása bez vniterné hodnoty nemá ceny.

Koroptev.

*Za dobrodiní
nežádej poděkování.*

Koroptev vyvedla své mladé z hnízda, a majíc svou četnou rodinku kolem sebe shromážděnu, starala se o ni se vši mateřskou něžností. Našla li kořínek nebo červíčka, děti, sama jsouc o hladě, na ně svolávala; shlédla-li nebezpečení, všechna svá drobnátka pod křídla schovala a život svůj za ně nastavila.

Vidouc to křepelka, pravila: „Za tvou lásku a péči, milá koroptvi, tvé děti nikdy se ti neodvděčí. Až vyrostou, rozletí se do širého světa, a ve své nouzi a potřebách nikoho z nich se nedovoláš.“

„Ba nedovolám,“ odpověděla koroptev, „a dovolávati se nebudu. Také moje matička, když mě odchovala a do světa propustila, nežádala pomoci mé a sama sebe opatřila. Čím jsem se při nejlepší ochotě nemohla matce své odvděčiti, nahrazuji svým dětem, a nečekajíc vděčnosti, vychovávám je s touž mateřskou péčí a něžností, kterou moje matička vychovávala mě.“

Dub a lípa.

*Kdo mluví, co ví,
svých vad se doví.*

Na pokraji lesa dub se rozkládal nade všechny stromy do výšky a šíře; zdál se býti králem celého lesa.

Opodál dubu lípa vyrostla, rovnajíc se jemu vysokým svým pnem a rozložitou korunou.

Dub jsa vědom své síly, nerad měl v sousedství lípu, v níž, ač sobě nerovného, přece soka viděl. Jedenkráte pravil lípě: „Ty, lípo, ač jsi také mohutný strom, potřebou a užitkem svým jsi daleko, daleko pode mnou. Z mého dřeva obkládají se boky ohromných korábů, aby odolaly nárazu nejprudších vln. Na mých kladách postavených před pilíři mostními nejtvrdší ledové kry tříští se na padrť, a na mých trámích nejtěžší zvony se houpají na věžích kostelních. A ty, lípo, dáváš své dřevo — záčkům na kreslicí desky.“

Lípa odpověděla: „Mé dřevo ovšem nemůže se tobě rovnati silou a vzdorem; jest měkké a poddajné, a právě proto nejen záčkové mají z něho kreslicí desky, nýbrž i řezbář umělec tvoří z mého pně po-

svátne sochy světcův a světic, jež, jsouce ozdobou chrámův, unášejí k modlitbě zbožný lid. Květ můj skytá pilné včelce sladkovonný med a chorému člověku uzdravující lék. Tvé plody, královský dubu, totiž žaludy, házejí se za pokrm — špinavým vepřům.“

Potůček.

Potůček z nepatrné studánky v horách vyvřelý dral se vši mocí mezi skalami ku předu a hulákal, až jej bylo široko daleko slyšeti.

Dole v údolí veliká řeka klidně a tiše valila své mohutné vody. „Já,“ pravila řeka, „nekonečně nad tebe jsouc hlubší a mocnější, bez okázalého hukotu беру se v před, nosíc na hřbetě svém těžké lodi a pohánějíc nesčítnými obrovskými koly a stroji mlýnů a továren, a ty, pranepatero, jehož troška vody na otáčení horského krcálku*) často nedostačuje, hulákáš a hřmotíš, jakobys veškerému kraji strachu ze své síly a moci nahnati chtěl.“

„Kdybych nehřmotil, kdoby o mně věděl?“ odsekl potůček a hřmotil dále.

Lidé malého vědění a zásluh nepatrných roztrubují slávu svou do všech koutů světa, věhlasní učenci a praví umělci o svých zásluhách mlčívají.

*) Malý mlýnek v horách o jednom složení.

Fialka a sedmikrása.

„My obě,“ sedmikrása pravila fialce, „jsme prvními kvítky, které lidem zvěstují příchod vesny. Jak různý jest náš osud! Ty, fialko, jsi miláčkem všech lidí; něžné dívenky krášlí si tebou svůj šat a vlas, v něžnou kytíčku uvita jsouc, stkvíš se na stole boháče i chudáka, ba i v zimě na potěšení lidí v skleníku se pěstuješ. Mě na jaře jen chudé dítě uváže si v prostou kytíčku a z pravidla nepovšimnuta a pohrzena vadnu na místě, kde jsem se narodila. Jsem, jak mně lidé právem říkají, ubohá — chudobka.“

„Mně,“ fialka odpověděla, „příroda ušetřila líbeznou vůni a pro ni jsem lidem vítaným kvítkem. Ale také ty nejsi povrženým dítkem spanilého jara. Mnohá z tvých sester, jsouc zkušeným zahradníkem šlechtěna, plní se v krásnou růžinku, tu červenou tu bílou, a před květem stolistky není nad tebe rozkošnějšího kvítka. Potom nejsi již ubohou chudobkou, nýbrž krásnou sedmikrásou a v téže přízni u lidí jako já fialka.“

* * *

Přízeň lidská někomu jest od přírody darem dána; jinému jest jí teprve svým šlechtěním a vzděláním hledati.

OBSAH.

	Strana
Předmluva	5
Slavík a pěnice	7
Pes myslivecký a hlídací	9
Učený pudlík a hafan	11
Hafani	13
Kočičí škola	15
Špicl	17
Psi užiteční a zábavní	19
Myslivecký pes a srna	21
Nespokojená zvířata	23
Kůň sedlský a panský	25
Studovaný osel	27
Nerozumné kotě	29
Vděčné kofátko	31
Lev a myška	33
Myška v pasti	35
Pať na myši	36
Myš polní a městská	38
Kavka, veverka a králík	40
Vepřl	42
Kuna	43
Vlčice a liška	44
Zajíci	45
Beran	46
Orel, sokol a vrabec	47

	Strana
Vrabci a kos	49
Skromný chocholouš	50
Vrabec a pěnkava	51
Vrabec a špaček	53
Strnad a kanárek	55
Vlaštovka	57
Stěhující se vlaštovky	59
Všetečný kohoutek	61
Kohoutek	63
Sova	64
Pávi	66
Husy	68
Housata	70
Zpívající husy	71
Cvrček a mravenci	72
Marnivá žába	73
Mravenci	75
Růže a pivoňka	77
Růže a tulipán	78
Buk	79
Muchomůrka a lanýž	80
Knihy v rozeprí o přednost	81
Starý keř růžový	83
Žaby	84
Vrabec a pěnkava	86
Chytrá liška	88
Slunečnice	89
Rybíz a angrešt	91
Černý diamant a záhněda	92
Křemen a čedič	94
Červivé jablíčko	95
Koroptev	96
Dub a lípa	97
Potůček	99
Fialka a sedmikráska	100